

מראי מקומות- קידושין כ"ו

הוא. וכ' האבן האזל (מלוה י"א, א', ד"ה והנה [ב']) דאפי' אם אמרי' דכיון דנביאים הם דברי קבלה, ממילא אין שייך לומר שיש לנו מקור דמדאורייתא הוא (וכבר כ' הרמב"ן בספר המצוות [שורש ב'] כן בדעת הרמב"ם), מ"מ למה צריך ליתן טעם לזה, הרי כבר אמר הנביא דין שטר, ואי"צ ליתן טעמים ע"ז. ואפי' החילוק שכ' הנתיבות (כ"ח) והגר"ח בספרו, דרק שטרי ראי' הם מדרבנן, אבל שטרי קנין מהני לראי' מן התורה, אי"ז מספיק ליישב דברי הגמ' כאן, דמבואר דהי' כאן קנין כסף, והשטר הי' רק לראי', ומ"מ נלמד מקרא. ותי' האבהא"ז ע"פ דבריהם, דהחילוק בין שטר קנין לשטר ראי' הוא, די שטר שדאי לקנין, דהיינו, דנוסח השטר הוא נוסח של שטר קנין, "שדי מכורה לך", ויש שטר שאינו ראוי אלא לראי', דהנוסח הוא נוסח של ראי'. וא"כ, י"ל דכל שטר שראוי לקנין, בזה חידש התורה שיש בה דין "שטר", ואין לזה חסרון של מפיהם ולא מפי כתבם, ומהני לראי' מן התורה, ובזה דיבר הנביא. אבל היכא דהנוסח הוא נוסח של ראי' בעלמא, זה לא מהני כלל מן התורה, ולזה צריך סברא דשלא תנעול דלת. וע"ע בהערות להגרי"ש דתי' ע"פ מש"כ התשב"ץ, דאין לתרץ שי' הרמב"ם דכתיבת השטר כאן הוא כדי להזכיר להעדים עדותם, דהא כתיב למען יעמדו ימים רבים, דמשמע אף שאין העדים בפנינו. ועפ"ז ביאר הגרי"ש, דבאמת בפסוקים הובא ב' שטרות, ספר המקנה, שהוא באמת שטר קנין, וגם הא דוכתב בספר וחתום, דמבואר שהוא רק שטר ראי', דמיירי שקנה בכסף. ולכן י"ל ד"למען יעמדו ימים רבים" קאי אשטר קנין, ע"פ דברי הנתיבות דשטר קנין מהני לראי' לכ"ע, והתכלית של וכתוב בספר וחתום היו רק להזכיר לעדים עדותן, אבל לא מהני בעצמו מה"ת.

(ד) לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר- ע' ברמב"ן שהביא דעת הרשב"ם בב"ב דכל זה הוא רק בקנין כסף, אבל בקנין חזקה לא אמרי' כן, דקנין אלימתא היא כיון שבאה לרשותו, ולכן קונה אפי' בלא כתיבת השטר.

(א) בכסף בשטר ובחזקה- כ' התוס' רי"ד דמה דלא קתני במתני' גם חליפין, היינו משום דאי' נמי במטלטלין, ומלתא דאי' גם במטלטלין לא קתני. וע' בתוס' יו"ט שג"כ העיר כן, ותמה עליו רעק"א דהא י"ל בפשיטות דמלתא דליתא במטלטלין לא קתני, כדאמרי' לעיל לענין עבדים (וכמש"כ

התוס' רי"ד). [נאוה י"ש ליישב, דשאני התם, דמשמע מרש"י שם דמה דלא קתני חליפין הוא משום דעבדים גם הם דבר המטלטל, ולא קתני אלא מה שהוא חלוק משאר מטלטלין, אבל כאן אין שייך לומר כן.]

(ב) אמר קרא שדות בכסף יקנו- כ' הסמ"ע (ק"צ, א') דהיסוד של כסף קנין הוא תחלת פרעון שויות השדה, דקנין כסף נלמד משדה עפרון, ושם הי' כסף שיווי. ותמה הנתיבות (שם, ב') דהא אין למדין מעפרון, וכמש"כ תוס' כאן, משום דגוי הוא, וכל קנינו בכסף, אלא למדין משדות בכסף יקנו. וע' בהערות להגרי"ש דתי' דנהי דמתחלה אין למדים ממנו, אולם לאחר דלמדין ממקו"א דיש קנין כסף בקרקע, שפיר יש ללמוד מעפרון הגדרים [נמסחמא כוונתו, דאין סברא לחלק בגדרי קנין כסף בין קנין כסף דישאל לקנין כסף דעכו"ם. אולם לכאור' עדיין ק"ק ק' הנתיבות, דהא לשון הסמ"ע הי' דלמדין הגדרים מעפרון משום דלמדים קנין כסף מעפרון, וצ"ע]. ומה דילפי' בריש פרקין קידושי כסף מעפרון, כ' המהרש"א דשאני התם שיש ג"ש דקיחה

קיחה [ולכאור' עוד יש ליישב ע"פ דברי הגרי"ש, דעכשיו דאנו יודעים מקרא אחרונא שיש קנין כסף בשדה ישראל, א"כ אין מקום לחלק ביניהם, ושפיר יש ללמוד ממנה. ועוד י"ל ע"פ המרומי שדה שהבאנו לעיל, דהי' הלימוד מהמעשה שהי' שם, ולא מדין קנין דשם, וא"כ לא אכפיל הא דשאני דיני קנין עכו"ם מדיני ישראל.]

וע"ע בשו"ת באר יצחק (יו"ד סי' ל', ד"ה ועפ"ז) שכ' ליישב קו' תוס' באו"א, ע"פ היסוד שכ' לייסד שם, דכבר קנה אברהם כל ארץ ישראל קנין הגוף, אלא שהי' לז' עממין הקנין פירות בה עד שבאו כלל ישראל לארץ ישראל. וא"כ, י"ל דאין להוכיח מעפרון אלא דיכול לקנות קנין פירות של הקרקע בקנין כסף, היכא שכבר יש לו קנין הגוף, אבל מהכ"ת דיכול לקנות מעיקרא קנין הגוף בקנין כסף, לזה צריך קרא דשדות בכסף יקנו.

(ג) וכתוב בספר וחתום- מכאן הק' המפרשים לשי' הרמב"ם (עדות ג', ד') דס"ל דכל דין שטר הוא דין דרבנן כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, והרי כאן מבואר דשטר דין תורה

דמסתבר דאין צריך מעות לגמור הקנין. ולענין קנין חזקה, ע' בשיטה לא נודע למי שהביא מח' בזה, די"א דבחזקה ג"כ במכר לא קנה עד שיתן דמים, אבל הביא מהראב"ד דדוקא בשטר קאמר שמואל, אבל בחזקה, כיון שהוא יורד לקרקע עצמו, ודאי גם בלא דמים קנה, וע"ש באריכות בזה נולכאו' יש להביא רא"י מהגמ' לקמן (ריש כז:), דאי' דמה שקנה עשר שדות בעשר מדינות בחזקה בא' מהן, היינו דוקא אם נותן דמי כולם, אבל לא נתן דמי כולם אינו קונה אלא כנגד מעותיו. ולכאו' משמע דכל זה הוא רק בעשר קרקעות, אבל בקרקע א' פשוט הוא דקונה אף יותר מכדי מעותיו שנתן, וצ"ע].

(ט) **אע"פ שאין בהם שוה פרוטה- הק' התוס' הרא"ש**, דבשלמא לענין קידושין, דהבעל נותן השטר, צ"ל אע"פ שאין בו ש"פ, דאם הי' ש"פ תיפוק לי' מדין כסף. אבל בשטר, הרי המוכר נותן השטר ולא הלוקח, וא"כ ודאי לא מהני מדין כסף, וא"כ מאי נפק"מ אם ש"פ או לא. ות"י דכיון דכת' אחרי תיתי את ספר המקנה, שהוא לשון נתינה, ה"א דצריך נתינת ש"פ, קמ"ל.

(י) **ולמה כתב לו לשון מכר, כדי ליפות את כוחו- הק' תוס'**, מהו ההרוחה דכ' לו בלשון מתנה, אי משום דינא דבר מצרא, הא כל מתנה שיש בה אחריות גם יש בה דינא דבר מצרא. ות"י דכ' ב' שטרות, א' שכ' בה לשון מכר, וא' שכ' בה לשון מתנה, ואי אתי עלי' משום דינא דבר מצרא, יוציא השטר שכ' בו לשון מתנה, ולא יהי' יכול לבוא עליו מדינא דבר מצרא. והק' בדברות משה (סי' מ"ב, הע' ל"א), איך מותר לו לעשות כן. וכ' דבאמת מה שמתנה שיש בו אחריות יש בה דינא דבר מצרא, היינו משום דאומרים ב"ד דבאמת הי' מכר ומשו"ה יש בה אחריות, וממילא יפסקו שיש בה דינא דבר מצרא, אבל זה באמת רוצה ליתן לו במתנה, ומ"מ רוצה שיהי' בו אחריות, וא"כ באמת הדין הוא שלא יהי' בה דינא דבר מצרא, ושפיר כ' לו ב' שטרות. וע"ש שהעיר דלכאו' מ"מ יש בזה הע' דמדבר שקר תרחק, ע"ש מש"כ בזה.

(יא) **ושבו בעריכם אשר תפשתם- כ' השלנל"מ** דמה שלא פי' חזקי' מהא דבי ר' ישמעאל, היינו משום דאיכא למימר דההוא איצטריך לי' לאשמעי' לאחר ירושה וישיבה. ומה שלא פי' תנא דבי ר"י כדחזקי', היינו משום

אבל הרמב"ן חולק עליו וס"ל דאין חילוק בין כסף וחזקה לענין זה. עוד כ' הר"ן (י. בדפיו) בשם איכא מאן דאמר דכל הסוגיא נאמר רק לענין שטר קנין, דכיון שיש ב' קנינים בפניו, אין כוונתו לקנות אלא עד לאחר שעשה ב' הקנינים, אבל במקום שנהגו לכתוב שטר רא"י, קונה הוא מיד בכסף, אפי' קודם כתיבת השטר. אולם הר"ן בעצמו חולק ע"ז, דהא הגמ' משמע דבכל שטר איירי. אבל גם הר"ן כ' לחלק בין שטר רא"י לשטר קנין, דהיינו, דאם נוהגים לכתוב שטר קנין, אין הקנין נגמר עד שיכתוב השטר קנין, אבל אם נוהגים לכתוב שטר רא"י, אז כשיכתוב השטר רא"י, חל הקנין למפרע משעת קנין כסף.

(ה) **ואי פריש פריש, כי הא דר' אידי וכו'- העיר הפני יהושע**, הא כל תנאי שבממון קיים, וא"כ מהו החי' כאן, וכ' די"ל דלא תימא דבמקום שכותבין שטר אין כח בכסף לקנות כלל, וא"כ ודאי לא מהני האי קנין, דהוי כמו קנין בדברים בעלמא, קמ"ל דמאי דלא מהני כסף בעצמו הוא משום דמסתמא קפיד, אבל אם גילה דלא קפיד, ודאי יכול כסף לקנות בפנ"ע.

(ו) **אבל במכר לא קנה עד שיתן לו דמים- הק' הרשב"א**, והא המקור לשטר הוא מואקח את ספר המקנה, שהי' שטר מכר, וא"כ מה שייך לומר דקנין שטר לא מהני אלא במתנה. ות"י דמוכר שדה מפני רעתה הי', וזה הוי כמו מתנה, כמבואר כאן. עוד ת"י דכל הדין דשטר מכר צריך נתינת דמים הוא דין דרבנן, אבל מעיקר הדין אין חילוק. וע"ע בפני יהושע מש"כ.

(ז) **אבל במכר לא קנה עד שיתן לו דמים- הק' הרמב"ן**, אם נותן לו דמים, א"כ שטר למה לי. ות"י שהי' צריך לשטר מפני הגלות שמא ימותו עדי הכסף, ולכן קנה בשטר שכבר נתן הדמים [וצ"ע כוונתו, ואולי כוונתו כהרמב"ם בביאור האחרונים, שלא מהני שטר לרא"י א"כ הי' שטר קנין, ולכן צריך לקנות בשטר כדי שיועיל לרא"י, וצ"ע].

(ח) **אבל במכר לא קנה עד שיתן לו דמים- ולענין קנין חליפין**, ע' ברשב"א שהביא מח' אם אמרי' דבמכר לא קנה עד שיתן דמים, וכ'

נקנים בכסף (אולם ע' בחי' הר"ן שם (מז:))
דהבין שי' הר"ף כפשוטו, וחולק עליו וכ'
דמסברא בעלמא הוא). וע' בריטב"א
(ב"מ שם) דכ' בשם תוס' דלענין מתנת
מטלטלין, כ"ע מודו דמשיכה מהני מה"ת,
אבל מהרמב"ן הביא דצריך חליפין, חצר, או
אגב, אבל משיכה לא מהני מן התורה. והק'
המנחת חינוך (של"ו, ט'), לפי הרמב"ן איך
שייך קנין כסף, הא אין המקנה יכול לקנות
הכסף, כיון דמשיכה ל"ק מן התורה, ותי'
דאולי מודה הרמב"ן דקנין יד מהני מן
התורה, ובזה קנה הכסף.

(טו) נכסים שאין להם אחריות.. מנה"מ וכו' - כ'
התוס' הרא"ש דקנין אגב דרבנן הוא, וקרא
אסמכתא בעלמא, ע"ש לראייתו. אולם ע'
בתוס' לעיל (ה. ד"ה שכן) שכ' דקרקע יש
מעלה על שטר (לענין לימודים בקדושי אשה)
דמטלטלין נקנין אגבו, וזה משמע דס"ל
דאגב דאורייתא. וע"ע בריטב"א כאן דצייד
דאולי אגב הוא דרבנן, אולם הביא מרבו
(הרא"ה) דס"ל דמדאורייתא הוא. וע"ע
בשו"ת רעק"א (רכ"ב, כ"א) שהביא מתוס'
בב"ק (י"ב) דקנין אגב הוא קנין מדרבנן, וכ'
רעק"א דמ"מ מוכח בסוגיא דב"מ (מ"ה)
דמהני אגב להקנות מדאורייתא, והוכיח
מכאן דס"ל לתוס' דקנין דרבנן מהני להקנות
המעות מן התורה.

(טז) ויתן להם אביהם מתנות וכו' עם ערי מצורות
ביהודה - ק', מהכ"ת שהי' מדין אגב, אולי
הי' מדין חצר. וכ' הריטב"א דלשון הפסוק
משמע שזכו בקרקע ומטלטלין בב"א, ולא
משכחת לה אלא באגב ולא בחצר. וכ'
השו"ת חתם סופר (או"ח קי"ז, ד"ה מ"ש)
דדברי הריטב"א הם כדברי הש"ך (ח"מ ר"ב)
דאין שייך קנין חצר אלא אם קונה החצר
מעיקרא ואח"כ קונה המטלטלין, אבל בב"א
לא מהני. וכזה הק' השיטה לא נודע למי על
שאלת הגמ' אם בעינן צבורים או לא, דאם
בעינן צבורים, תיפוק לי' מדין חצר, ותי'
דאולי נפק"מ בחצר שאינה משתמרת (ע"ש
מה שמפלפל בזה), ובשם בעלי תוס' תי'
"דתורת חצר ליתא בשהיו שם המטלטלין
מקמי דהויא חצירו, אלא בשקדמה קניית
חצר להנחת מטלטלין" [ולכאור' אי"ז כהש"ך, דס"ל

דעדיף לי' ללמוד מדברי תורה ולא מדברי
קבלה.

(יב) במה תפשתם, בישיבה - תמה התוס' הרא"ש,
"וכי ישיבה מי קונה, והא תיקון בעינן, כעין
נעל גדר ופרץ, והי"ה לשאר אנפי חזקה. וי"ל
דאורחא דמילתא, הדר בבית מתקן המנעול
ונעל, וכו'". ולכאור' לשי' הרמב"ם (מכירה א',
ט"ו) זה ל"ק כלל, דכ' שם דשטיחת פירות או
העמדת בהמה היינו חזקה, והיינו באמת כמו
ישיבה. אולם ע' בראב"ד שם שחולק, וכ'
דאכילת פירות אינו חזקה, והוא יהי' צריך
ליישב כמו תוס' הרא"ש (וכן ע' בחי' רעק"א
על שו"ע [ח"מ קצ"ב, ח', הובא בפרנקל שם]
שהביא מש"כ המהרי"ט, דדברי הרמב"ם הם
רק כמו צחיח סלע וכדו', דאין שייך נעל גדר
ופרץ, אבל בשדה או בית לא שייך חזקה
בכה"ג, ולכן יהי' צריך ליישב כמו תורא"ש).
וע"ע בחשק שלמה שכ' דלכאור' הגמ' כאן
משמע כהרמב"ם, וכ' ליישב דעת שאר
הראשונים ע"פ מש"כ הרשב"ם בב"ב (נג:),
דכיון דהקרקע משמש גופו ממש, הוי חזקה
אף דבעלמא אכילת פירות לא מהני.
וע"ע בריטב"א דכ' דבאמת מהאי קרא
שמעי' שפיר תרי דיני חזקה, תקון בקרקע
ותשמיש בגופו, שהרי תפסו ערים להם
ולמקניהם, ומה שישבו הם קנו בישיבה,
דומיא דמציע מצעות בנכסי הגר, ומה שעשו
למקניהם קנו בתיקון.

(יג) במה ירשתם, בישיבה - כ' הפני יהושע,
דאע"ג דארץ ישראל הי' נתחלק בגורל ואו"ת,
ולא הוצרכו לחזקה, מ"מ למ"ד דליוצאי
מצרים נתחלקו, היו צריכים בניהם לחלק
הארץ ביניהם ולהחזיק בה, ואף למ"ד לבאי
הארץ נתחלקו, מסתמא הי' נתחלק למי שבא
לארץ ממש, אבל מסתמא הרבה מתו בז'
שכיבשו וז' שחילקו, וא"כ עדיין הי' צריך
חלוקה וקנין.

(יד) דבר תורה מעות קונות - פרש"י, כדאשכחן
גבי הקדש, ונתן הכסף וקם לו. והרי"ף בב"מ
(כח: בדפיו) כ' "אם גופו קונה [כלומר, ע"ע],
ממונו לא כ"ש", וכ' הנמוקי יוסף דאי"ז ק"ו,
דהא איכא למפרך, אלא סברא בעלמא הוא,
דכיון דהרבה קנינים הם בכסף, גם מטלטלים

דצריך רק שנקנה החצר קודם קנין המטלטלין, משא"כ השטלנל"מ ס"ל דצריך לקנות החצר קודם שיהיו המטלטלין בהחצר כלל].

(ז) אמרו לו, אין לו תקנה עד שיקנם ע"ג קרקע- כ' הרשב"א, "הא דאמרי' אין לו תקנה עד שיקנם וכו', ה"ה להודאה, וכדאמרי' נפק אודיתא מבי איסור, אלא שאלו נכסים ידועים לו, ובא לישאל באיזה קני' יכול לקנותם, והודאה לאו מדרך הקנאה הוא". אולם המאירי כ' "ואין להק' ליקנינהו ניהלי' באודיתא, שלא הי' רוצה להודות מה שאינו, או שרוצה לפרסם נדיבותו ושמירת חסד הוא עושה, ומ"מ אלו עשה כן הועיל". ומשמע דנח' באם אמרי' דקנין אודיתא הוא קנין אמיתי, או רק הוי דין נאמנות וראי', וע' בקצות (קצ"ד, ג') שהאריך בזה.

(ח) מעשה בר"ג וזקנים, וכו'- נח' רש"י ותוס' בביאור הא דר"ג בא עכשיו להפריש מעשרותיו. רש"י פי' דמיירי דר"ג לא הי' תורם מעשרותיו קודם שיצא, ולכן הי' רוצה לעשר כדי שלא להכשיל בני ביתו באכילת טבל (ולא הי' חושש שמא יאכלו מעשרותיו, כמש"כ תוס', משום שהי' שם הרבה תבואה). ותוס' הק' ע"ז כמה קו', והוא ביאר דהי' זמן הביעור, והי' ר"ג צריך ליתן מעשרותיו, כדי לצאת הדין ביעור. ועכ"פ, לכאור' מבואר בין לפי רש"י ובין לפי תוס' דס"ל לר"ג די'ש ברירה, דאל"כ, מה מהני מה שאמר עישור שאני עתיד למוד. וכן הבין הריטב"א, ובזה תי' הא דהק' תוס' מהא דקיי"ל דצריך לסיים מקומו, או לצפוננו או לדרומו, דאולי זהו רק למה דקיי"ל דאין ברירה, אבל לפי ר"ג עכשיו דס"ל יש ברירה, גם אי"צ לסיים מקומו. אולם ע' במאירי (בסו"ד) דכ' לחדש דאע"ג דאמרי' בעלמא אין ברירה, "דוקא לאכילה, אבל לכונת קיום מצות ביעור ודאי יש ברירה" [וצ"ע מנין לו זה החילוק, ומהו הסברא בזה].